

La Barcelona que han escrit les dones

M. Àngels Cabré reconstrueix el cànon literari reivindicant, a 'Flors i violes', una seixantena d'autores i personatges com Víctor Català, Empar Moliner, Cristina Morales, la Colometa i Enriqueta Martí

◆◆◆◆◆ Jordi Nopca

“**H**a arribat l'hora de dir adeu a la Barcelona exclusivament masculina. Esclar que Barcelona l'han escrit Eduardo Mendoza, Carlos Ruiz Zafón, Juan Marsé, Quim Monzó i Manuel Vázquez Montalbán, però les dones també han fet literatura sobre la ciutat, i va molt més enllà de Carmen Laforet i Mercè Rodoreda”. Amb aquestes paraules explica M. Àngels Cabré el punt de partida de *Flors i violes*, que acaba d'editar l'Ajuntament de Barcelona, i que planteja un “nou cànon literari” des de “la pluralitat i la inclusió”.

“Incloc la veu de les dones sense excloure la dels homes”, recorda Cabré, que divideix el volum en tres grans seccions: la primera està dedicada a les autores que han escrit sobre la ciutat, començant per Dolors Monserdà i arribant fins a Lluïcia Ramis; la segona s'aproxima a gairebé una vintena de personatges femenins, entre els quals n'hi ha d'escrits per homes, com la Trini d'*Incerta glòria*, de Joan Sales; la tercera explora deu dones de carn i ossos –des de l'espiritista Amalia Domingo fins a Karin Leiz, la noia del Flash Flash– que han motivat novel·les, contes i textos memorialístics.

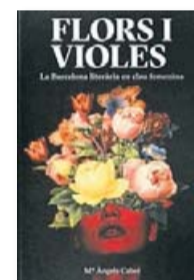
De les pioneres al present
La invisibilització de les dones va començar durant el franquisme
“La feina de recuperar moltes d'aquestes autores és recent –diu M. Àngels Cabré–. Fins i tot ha passat amb grans noms com Maria Aurèlia Capmany i Montserrat Roig”. El recorregut històric de la primera part de *Flors i violes* arrenca amb Dolors Monserdà i *La fabricant* (1904). “Aquesta novel·la és molt empoderadora –admet–. La protagonista impulsa el negoci del seu marit quan es casen. És ella qui s'acabarà posant al capdavant del negoci familiar”. Monserdà va formar part “d'un feminisme burgès molt actiu” que tindria com a companya de viatge –més centrada en l'activisme que en la narrativa– Carme Karr. “Una altra

de les pioneres va ser Víctor Català. Ara la recordem sobretot per *Solitud*, però té una novel·la ambientada a Barcelona, *Un film (3.000 metres)*, que no està gens malament”, diu l'autora. La va reeditar Club Editor el 2015 amb una repercussió notable de vendes i una rebuda crítica molt més entusiasta que la que va tenir el 1926, quan es va publicar.

Un gran moment creatiu per a les escriptores van ser els anys de la República. “Va ser el punt d'inflexió en la literatura barcelonina feta per dones: en trobem exponents en novel·la, conte, poesia i teatre”, explica Cabré abans d'esmentar Maria Teresa Venet –“el bestseller de l'època”–, Rosa Maria Arquimbau –“que Julià Guillamon ha reivindicat des de Comanegra”, recorda–, Maria Luz Morales, Elisabeth Mulder, Anna Murià, Lluïcia Canyà, Irene Polo i Anna Maria Martínez Sagi. “El franquisme va canviar el panorama. D'entrada, perquè moltes de les autores que escrivi en català o es van exiliar o van deixar d'escriure –comenta–. I en segon lloc, perquè es va començar a esborrar les escriptores de la República”.

Del llarg règim franquista des-punta Carmen Laforet, amb *Nada* (1944), i dues dècades després Mercè Rodoreda, amb *La plaça del Diamant* (1962), *El carter de les Camèlies* (1966) i *Mirall trencat* (1974). “La Transició va ser còmplice del silenci del franquisme. La rehabilitació històrica no es va fer llavors, sinó que han hagut de passar unes quantes dècades perquè passés”, afegeix Cabré. Maria Aurèlia Capmany va ser “una figura clau que va enllaçar els anys de la República amb la Transició”. “L'esperit crític, feminista i d'esquerres de Montserrat Roig, i la tria d'escriure en català, no s'entendrien sense el mestratge de Capmany”, comenta l'autora de *Flors i violes*.

Veus personals i coherents
Les dones no escriuen, necessàriament, literatura femenina
“L'aportació principal de moltes de les autores presents al llibre és que

FLORS I VIOLES
M. ÀNGELS CABRÉ
AJUNTAMENT DE BARCELONA
348 PÀG. / 20 €

M. Àngels Cabré aquest mes d'octubre a Barcelona.
FRANCESC MELCION

construeixen dones protagonistes –diu M. Àngels Cabré–. Això passa des de *La fabricant*, de Monserdà, fins a les novel·les de Lluïcia Ramis. També tenen més tendència a escriure sobre espais privats i la intimitat. Això no vol dir que escriguin literatura femenina, sinó en femení”. *Flors i violes* destaca l'aportació en el camp dels llibres de memòries d'Esther Tusquets, Rosa Regàs, Teresa Pàmies, Lidia Falcón i Maruja Torres. “També hi ha, sovint, un conreu del gènere negre, que cada vegada s'estudia més –afegeix–. Hi trobem Maria Antònia Oliver, Alicia Giménez Bartlett i Roser Caminals, que va fer una trilogia de novel·les molt interessants ambientades a la Barcelona dels anys 40 i 50”.

¿Com difereix la ciutat que presenten les autores de la que han dibuixat els homes? “Elles amplien la festa, donen més vida literària a Barcelona. Escriuen des d'estils, registres i procedències diversos”. El compromís “amb la condició de dona” es fa palès des de diversos punts de vista: “L'empoderament és més evident en les pioneres, en les autores de la República i en algunes de la Transició –afegeix–. Com més ens acostem al present més es dilueix aquest element”. Es guanya, en canvi, en la construcció de “veus personals i coherents” i en riquesa estilística. “Hi ha des de la mirada propera al fantàstic de Marina Espasa a les seves dues novel·les fins a la democratització de la literatura que proposa Empar Moliner a *Feli, esthéticenne* [2000]”. Cabré recorda que “hi ha molt poca literatura de les classes baixes, i escrita per dones encara menys”: Moliner dona veu a personatges poc presents a la ficció catalana, de la mateixa manera que va passar, anys després, amb Cristina Morales a *Lectura fàcil* (2018).

Un present incert
Una ciutat literària que s'oblida dels autors
Les condicions materials de cada autora influeixen en les possibilitats d'escriure literatura. “Les pioneres

a

llegim

44-45

- Entrevista a Rachel Cusk: l'autora anglesa publica 'L'altra casa'
- 'Animal', primera novel·la de Lisa Taddeo

46

- El viatge d'Aurora Bertrana al Marroc
- Marina Espasa recomana no perdre's el festival 42

Textos: Jordi Nopca / Gràfic: Esther Utrilla

venien d'entorns en què potser no estava ben vist que les dones escriguessin, però podien acabar-ho fent perquè tenien les condicions materials resoltes -diu-. Durant la postguerra, el gran esforç que va haver de fer algú com Mercè Rodoreda per escriure és important de recordar". En paral·lel, autores com Anna Maria Moix i Rosa Regàs, "personatges molt potents i humanistes", van desenvolupar la seva obra "en contextos molt masculins": Moix, al costat dels Novísimos; Regàs, com l'única escriptora de la Gauche Divine.

Entre les veus destacades pel volum que ara ronden la cinquantena

hi ha Ada Castells, Lolita Bosch i Care Santos. "Totes elles són molt diferents", diu. Al capítol sobre el personatge de la Feli, d'Empar Moliner, hi afegeix també l'Anna de *L'altra*, de Marta Rojals (2014), i l'Agnès Bach que protagonitza *La dona veloç*, d'Imma Monsó (2012). "He evitat citar autores molt joves perquè cal esperar una mica de temps i veure si es consoliden", continua Cabré, que no es mostra gaire optimista sobre el present literari barceloní. "No estem passant pel millor moment -admet-. Vivim en una Barcelona pobra d'activitats culturals i cal ressituar la ciutat al mapa literari des

del present". ¿Quin paper va tenir la declaració de Barcelona com a ciutat de la literatura per la Unesco l'any 2015? "La institucionalització de la literatura no és ni positiva ni negativa, però quan això passa a vegades les institucions s'obliden dels escriptors -diu l'autora de *Flors i violes*-. Una iniciativa que pot donar bons fruits són les beques Montserrat Roig. Es donen a molts projectes i s'opta també per la diversitat. És possible que d'aquí uns anys tinguem una bona collita literària en part gràcies a aquesta iniciativa".

Cabré es proposa observar aquesta evolució ben de prop, amb

la intenció d'actualitzar, en un nou volum, el cànon literari que ofereix ara, on combina autores que escriuen en català i en castellà. "El bilingüisme em sembla la cosa més natural del món. Em sembla enriquidor i poc contradictori -assegura-. Em sembla trist que, coincidint amb el centenari de Carmen Laforet, Barcelona no hagi fet res en relació amb *Nada*, una novel·la que passa a la ciutat i que la retrata durant la primera postguerra. ¿Ens podem permetre obviar-la perquè l'autora va marxar a viure a Madrid? Que escrigués en castellà l'exclou de qualsevol homenatge?"